

МОТИВАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Стаття посвячена вопросам мотивации самостоятельной работы студентов в условиях кредитно-модульной системы обучения. Определена роль учебной мотивации в процессе обучения в вузе и выявлена её специфика.

The article is devoted to the problem of motivation of independent work of students under the conditions of module teaching. The significance of educational motivation in the process of studying is defined and its peculiarities are found out.

Самостійна робота студентів є невід'ємною складовою частиною освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Організація самостійної роботи – це складний процес, який включає в себе формування мотивації, професійної позиції майбутнього спеціаліста, належне включення самостійної роботи в процес засвоєння змісту навчальних дисциплін, вибір форм контролю за результатами самостійної роботи. З упровадженням кредитно-модульної системи навчання змінюється підхід до організації самостійної роботи у вищих закладах освіти. По-перше, підвищується роль самостійного опрацювання учбового матеріалу. По-друге, змінюється роль викладача вищого навчального закладу, яка полягає не стільки в передачі студентам наукової інформації, скільки в організації їхньої самостійної роботи. Кредитно-модульна система навчання у порівнянні з традиційною має ряд переваг, зокрема стимуляції самостійних пізнавальних зусиль студентів; задоволення пізнавальних інтересів і запитів окремих студентів; формування досвіду самоосвітньої діяльності творчого і репродуктивного характеру; усвідомлення свого інтелектуального зростання, відчуття задоволення від подолання труднощів самостійного пізнання [4].

Учені-психологи зауважують, що сьогодні переважає низький рівень розвитку пізнавальних інтересів, спостерігається стійка тенденція зниження позитивного ставлення до навчання. Це призводить до зниження активності студентів у самостійній розумовій діяльності. До суб'єктивних умов успішної організації

самостійної роботи слід віднести володіння викладачем прийомами організації самостійної роботи студентів; рівень загальної підготовки студентів; володіння ними прийомами самостійної роботи; розуміння студентами цілей самостійної роботи, її значущості для учбової та практичної діяльності. Не менш важливою умовою є формування мотивації самостійної роботи.

Метою нашого дослідження є виявлення специфіки мотивації самостійної роботи студентів вищих закладів освіти з упровадженням кредитно-модульної системи навчання.

Проблема формування мотивації навчальної діяльності студентів широко і інтенсивно досліджується у педагогіці та психології. Значна увага приділяється вивченню природи мотивів (В.Асеев, В.Ковальов, С.Занюк, Х.Хекхаузен та ін.), їх зв'язку з психічними процесами, емоціями та почуттями, індивідуальними особливостями суб'єктів учіння (К.Альбуханова-Славська, М.Алексєва, І.Джидар'ян, Б.Дадонов та ін.), закономірностей формування мотиваційної сфери особистості (Л.Божович, В.Віллонас, Г.Костюк, О.Леонтьєв, А.Маркова, С.Рубінштейн та ін.), різних шляхів мотиваційного забезпечення навчального процесу (А.Алексюк, П.Гальперін, І.Лернер, В.Лозова, О.Матюшкін, М.Махмутов та ін.).

Мотивація визначається як “сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; це всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини” [2].

Навчальна мотивація – “...окремиий вид мотивації, яка включається в діяльність учіння, учбову діяльність” [3]. Ряд дослідників у складі учбової мотивації виділяють пізнавальні, соціальні та моральні мотиви [6]. Якщо у студента в ході навчання переважає направленість на зміст навчального матеріалу, в нього наявні пізнавальні мотиви. Якщо у студента вираженою є направленість на іншу людину в процесі навчання, він має соціальні мотиви. Серед пізнавальних мотивів виділяють широкі пізнавальні мотиви (орієнтація на оволодіння новими знаннями), навчально-пізнавальні мотиви (орієнтація на засвоєння способів отримання знань, прийомів самостійного отримання знань), мотиви самоосвіти (орієнтація на отримання додаткових знань та на побудову спеціальної програми самовдосконалення). Серед

соціальних мотивів виділяють широкі соціальні мотиви (розуміння соціальної значущості навчання), вузькі соціальні мотиви (прагнення зайняти певну позицію у стосунках з тими, хто оточує), мотиви соціального співробітництва (орієнтація на різні способи взаємодії з іншою людиною).

Моральні мотиви є не менш важливим компонентом у структурі навчальної мотивації. В них відображаються суттєві сторони формування особистості – її моральне ставлення до людей, до діяльності, до свого місця в суспільстві та колективі. Коли студента спонукає до діяльності почуття обов'язку перед батьками, суспільством, перед колективом, він може подолати труднощі та виконувати нецікаве завдання. Якщо в складі мотивації навчання студента є відповідальність, честь колективу, то студент краще розуміє своє соціальне призначення.

Мотиви, які входять до структури навчальної мотивації, також поділяють на внутрішні та зовнішні [2]. У разі дії зовнішньої мотивації спонукає не сама діяльність (не процес, не зміст діяльності), а щось зовнішнє щодо неї. Наприклад, якщо студентів спонукає до учіння лише прагнення одержати диплом та перспектива майбутнього працевлаштування, то можна стверджувати, що вони зовнішньо мотивовані. А коли студент отримує задоволення безпосередньо від самого процесу чи змісту діяльності, то мотив, який її спонукав, можна назвати внутрішнім (процесуальним). Процесуальний мотив – це завжди стан радості, задоволення від своєї справи. А коли діяльність спонукається матеріальними благами, соціальними факторами, то вона є зовнішньо мотивованою. Як правило, у кожній діяльності поєднуються зовнішні та внутрішні мотиви. Причому в одних ситуаціях переважно діють зовнішні мотиви, тоді як в інших – внутрішні.

Доведено, що навчальна діяльність студентів, які мають переважно внутрішню чи переважно зовнішню мотивацію, суттєво відрізняється [1]. Переважно внутрішньо мотивовані студенти більш “занурені”, “включені” в процес навчання. Вони більш активні, свідомі в плануванні своєї учбової діяльності, приділяють рівну кількість уваги загальноосвітнім та вузькопрофільним дисциплінам. Такі студенти більш орієнтуються на процес та результат навчальної діяльності, ніж на зовнішні відносно неї

фактори. Навчальна діяльність студентів, які мають переважно зовнішню мотивацію, відрізняється практично протилежними характеристиками.

Навчальна діяльність студентів має перехідний характер, в ній присутні навчальний та професійний компоненти. Тому в структурі учіння можна виокремити мотиви учіння як “направленість діяльності того, хто навчається, на окремі сторони навчальної діяльності” і професійні мотиви як “внутрішні спонукання, які визначають направленість активності людини в професійній поведінці в цілому та орієнтації людини на різні сторони професійної діяльності” [3]. Більшість науковців дотримуються тієї точки зору, що пізнавальні та професійні мотиви в навчальній діяльності студента тісно пов’язані між собою та збільшують її продуктивність.

Отже, студенти спонукаються до навчання цілим комплексом мотивів, які можуть як доповнювати один одного, так і вступати у протиріччя. Самостійна робота студентів також зумовлюється не одним мотивом, а їх сукупністю. В залежності від того, які мотиви переважають, визначається її характер та результативність.

Для формування високого рівня мотивації самостійної роботи у студентів вищих закладів освіти необхідно узгодити зміст і характер їх самостійної роботи з найбільш глибокими і значущими мотивами їх діяльності, пов’язаними з їх профільною спеціальністю. Одним із головних соціальних мотивів навчальної діяльності студента є прагнення стати спеціалістом та відповідати високому рівню вимог, що висуває суспільство перед майбутніми фахівцями. Пізнавальні мотиви є основою для активності, самостійності, тому вони повинні бути провідними серед інших мотивів самостійної роботи студентів.

Ми вважаємо, що наявність процесуального мотиву також є необхідною умовою успішної самостійної діяльності студентів. Прагнення подолати труднощі в процесі навчальної діяльності, випробувати свої сили і здібності повинно стати особисто значущим мотивом.

В ході дослідження, проведеного І.М.Шимко [5], було виділено 11 мотивів, якими керуються студенти вищого закладу освіти в ході самостійної навчальної діяльності. Було з’ясовано, що

провідним мотивом самостійної роботи студентів є соціальний мотив (прагнення якнайкраще підготуватися до роботи). Цей мотив переважає у 52,5 % опитуваних. Друге та третє місце посідають пізнавальні мотиви (інтерес до предмету та потреба поповнювати знання). Такі мотиви мають 47,4 % та 41,8 % опитуваних відповідно. Серед інших мотивів, якими керуються студенти в ході самостійної навчально-пізнавальної діяльності, є бажання оволодіти спеціальним предметом, повага до самого себе, прагнення бути не гіршим за інших, необхідність одержувати стипендію та ін.

Кредитно-модульну систему можна розглядати як шлях посилення мотивації самостійної роботи студентів, зокрема її внутрішнього (процесуального) компоненту. Старанно навчаючись протягом семестру та вчасно виконуючи самостійні завдання, студент має можливість набрати необхідну для атестації кількість балів та успішно скласти іспит. При цьому у студента присутнє почуття задоволення від своєї справи, оскільки він бачить результат власної самостійної роботи.

Потужним мотиваційним фактором є постановка цілей. Співвідношення мотивів і цілей діяльності полягає в тому, що мотив виступає як причина постановки тих чи інших цілей. В умовах переходу до кредитно-модульної системи навчання постає необхідність переорієнтувати самостійну роботу з традиційної мети – простого засвоєння знань, набуття вмінь та навичок – на розвиток внутрішньої та зовнішньої самоорганізації майбутнього спеціаліста, здатності планувати власну самоосвіту.

Отже, навчальна мотивація є одним з головних факторів, що визначає успішність самостійної роботи. Навчальна діяльність студентів визначається великою кількістю мотивів, серед яких переважають пізнавальні, соціальні та моральні мотиви. Внутрішня та зовнішня навчальна мотивація також суттєво впливають на навчальну діяльність. Підвищенню ефективності самостійної роботи студентів сприяє внутрішня мотивація. Для формування у студентів високого рівня мотивації до самостійної роботи необхідні сучасні, науково обґрунтовані навчальні посібники як засоби, за допомогою яких студент може спланувати свою самоосвіту в процесі самостійної діяльності. На нашу думку, самостійна робота перестане бути формальним елементом навчального процесу тоді,

коли буде усвідомлюватися студентами як необхідний елемент власного розвитку.

Література

1. Бугрименко А.Г. Внутренняя и внешняя мотивация у студентов педагогического вуза // Психология в вузе. – 2006. – №3.
2. Занюк С.С. Психология мотивации: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
3. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения. – М., 1990.
4. Терещенко Н.М. Формування у підлітків готовності до самоосвіти в умовах модульного навчання: Автореф.дис... канд.пед.наук: 13.00.04. / Інститут педагогіки АПН України. – К., 2000.
5. Шимко І.М. Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів: Автореф. дис... канд.пед.наук: 13.00.04. / Кривий Ріг, 2003. – 20 с.
6. Шукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе: Учеб. пособие для студентов пед.ин-тов. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.

Г.М.Романова

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Статья посвящена проблеме подготовки преподавателей высшей школы к применению кредитно-модульной системы обучения. Анализируются особенности кредитно-модульной системы, условия ее эффективной реализации. Обосновывается целесообразность тренинговых форм подготовки преподавателей в рамках данной системы, приводятся соответствующие экспериментальные данные.

The article is dedicated to the issue of training teachers of higher educational institutions for application of the credit-module system of instruction. The peculiarities of the credit-module system are analyzed, as well as conditions of its effective realization. The expediency is substantiated of training teachers for application of the